

ACADEMIA ROMÂNĂ
Institutul Național de Cercetări Economice
Institutul de Economie Agrară

STRATEGIA DE DEZVOLTARE DURABILĂ PE TERMEN MEDIU ȘI LUNG A AGRICULTURII ȘI SPAȚIULUI RURAL DIN ROMÂNIA

- ROMÂNIA RURALĂ XXI –

- UN PUNCT DE VEDERE -

Timp de peste un secol și jumătate, de când avem primele date statistice oficiale și până azi, România s-a aflat mereu și continuă să se afle și în prezent în „coada” Europei, atât din punct de vedere al evoluției de ansamblu a agriculturii, cât și din punct de vedere al siguranței alimentare, al calității habitatului și al modului de viață din spațiul rural. Această apreciere nu are nevoie de cifre, de indicatori macroeconomici sau sectoriali. Este suficient să parcurgi, la pas, satul, câmpul, pădurea de la noi și la vecinii noștri nu foarte îndepărtați (Ungaria, Austria, Cehia, Polonia și chiar Voivodina Sebiei încă neeuropeană, măcinată de războaie și de ultranaționalism) pentru a constata această stare de fapt. Iar dacă intrăm puțin mai în profunzime, comparând resursele naturale ale ruralului românesc (cele agricole, forestiere, minerale și peisagistice) cu contribuția ruralului în asigurarea hranei, habitatului, (agro)turismului, la formarea PIB-ului, în mărimi absolute și pe locuitor, vom ajunge, indubitabil, la ceea ce statisticile ne arată de un secol și jumătate.

Dar, lăsând în urmă perioadele istorice ceva mai îndepărtate și mult hulitele consecințe nefaste ale comunismului și revenind în prezent, adică la perioada actuală, din 1989 și până în prezent, perioadă ale cărei reforme, proiecte și rezultate aparțin generației actuale în integralitate, observațiile noastre nu se îndepărtează de la aprecierile anterioare, ba, dimpotrivă, credem că le accentuează.

În prezentul proiect de strategie prezentăm un punct de vedere referitor la problematica agriculturii și a dezvoltării rurale după aderarea României la Uniunea Europeană. Ne aflăm în fața unei mari dileme de compatibilitate între noua Politică Agricolă Comună, cu obiectivele sale adaptate la starea actuală a agriculturii din Uniunea Europeană (întărită performanță tehnică, consumuri materiale și costuri din ce în ce mai ridicate, prezența unor stocuri mari de produse agricole, cu consecințe economice importante asupra economiei fermelor) și starea agriculturii românești care ar trebui să aibă cu totul alte obiective față de cele ale agriculturii europene (restructurarea profundă a exploatațiilor, susținerea masivă pentru creșterea

randamentelor tehnice și economice în vederea asigurării consumului alimentar național, penetrarea produselor agricole românești pe piața agricolă comunitară, dar și pentru protecția mediului).

Strategia de reformă în domeniul dezvoltării durabile pe termen mediu și lung a agriculturii și spațiului rural, denumită **ROMÂNIA RURALĂ XXI**, dorim să fie un proiect românesc pentru România, întocmit de Academia Română (Institutul de Economie Agrară din cadrul Institutului Național de Cercetări Economice în colaborare cu facultățile, departamentele și catedrele de profil și Academia de Științe Agricole și Silvicultură „Gheorghe Ionescu Șişești”) și însoțit de partidele politice parlamentare, de Președenția României, Guvernul României prin Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, Ministerul Mediului și Dezvoltării Durabile, Ministerul Economiei și Finanțelor, patronatele, sindicatele și asociațiile profesionale din sistemul agroalimentar etc.

România are nevoie de o agricultură plurifuncțională, competitivă dar și complementară cu agricultura din celelalte țări din Uniunea Europeană precum și de decizii majore în ceea ce privește susținerea diferitelor sisteme concurențiale de agricultură, printre cele mai importante fiind:

- producția de alimente versus producția de biocombustibil;
- agricultură convențională versus agricultură biotehnologică;
- agricultură intensivă versus agricultură organică;
- agricultură modernă versus agricultură tradițională;
- agricultură familială versus agricultură latifundiară.

Este important pentru agricultura românească, ca în fiecare caz enumerat anterior, să se determine punctul de echilibru, nivelul optim care transformă concurența în complementaritate internă.

Noua filosofie a dezvoltării spațiului rural se bazează pe conceptul de **dezvoltare rurală durabilă**, care presupune îmbinarea armonioasă între **componenta economiei agricole (și forestieră) și componenta economiei rurale neagricole**, fundamentată pe următoarele principii:

- concordia dintre economia rurală și mediul înconjurător (echilibrul economie - ecologie);
- programele de dezvoltare durabilă, sustenabilă trebuie să cuprindă un orizont de timp mediu și lung;
- naturalizarea spațiului rural, prin păstrarea mediului natural cât mai intact;
- mediul antropizat, creat de om, să fie cât mai apropiat de mediul natural;
- folosirea în activitatea economică rurală a resurselor naturale locale, cu prioritate a resurselor regenerabile;
- diversificarea, prin pluriactivitate, a structurii economiei agricole, prin extinderea economiilor agroalimentare, a economiilor neagricole și a serviciilor.

Noua filosofie a dezvoltării spațiului rural, în esența sa, se referă la următoarele: *Spațiul rural în Europa constituie un spațiu peisager prețios, fruct al unei lungi istorii și a cărui salvare este o vie preocupare pentru societate. Spațiul rural își poate îndeplini funcțiile de aprovizionare, de destindere și de echilibru, din ce în ce mai dorite în societate, doar dacă el rămâne un spațiu de viață atrăgător și original dotat cu:*

- o bună infrastructură;
- o agricultură și o silvicultură viabile;
- condiții locale favorabile activităților economice neagricole;
- un mediu intact și cu un peisaj îngrijit.

Din analiza structurilor agricole actuale (cu subperformanțele sale), a economiei rurale cu caracter predominant primar și a consumului de resurse a populației rurale, se poate concluziona că **satul românesc se caracterizează printr-un grad ridicat de sărăcie** (peste 45%, față de 15–18% în mediul urban). Sărăcia accentuată, cu tendință de cronicizare, face ca

economia rurală să alunece din ce în ce mai mult spre economia naturală de subzistență și să se izoleze de economia de piață.

Pe baza studiilor efectuate până în prezent, considerăm că soluțiile de dezvoltare rurală durabilă trebuie să conțină elemente tehnice, juridice și financiare concrete de stimulare a dezvoltării complexe și durabile. **Satul, prin economia sa, trebuie scos din economia naturală închisă și introdus în mediul de afaceri, iar economia rurală trebuie transformată, treptat, din economie de subzistență în economie comercială competitivă.**

Calitatea spațiului agricol românesc constituie condiția ecologică, premisa naturală, a competitivității produselor noastre. Produsele agricole primare de bază (grâul, porumbul, floarea soarelui, soia, legumele, fructele, strugurii, carnea, laptele etc.), obținute în condiții tehnice medii, sunt perfect competitive cu produse similare din alte țări, iar la majoritatea sortimentelor calitatea conferită de factorii pedoclimatici este chiar superioară.

O nouă strategie rurală a României, prin implementarea instrumentelor de dezvoltare rurală, trebuie să ducă, pe termen mediu, la compatibilizarea structurilor rurale românești cu cele europene. De asemenea, în spațiul rural românesc este necesară o infrastructură modernă, corelată cu nevoile actuale ale vieții de la sate și cu activitatea economică rurală complexă.

Mare parte din spațiul rural românesc are vocație naturală sau culturală – condiție de bază pentru practicarea agroturismului sau ecoturismului. Pornind de la calitățile naturale, peisagistice deosebite ale spațiului rural, strategia rurală a României trebuie să susțină dezvoltarea rurală durabilă ca factor activ de creștere economică, de atenuare a cauzelor stării de sărăcie și de trecere treptată spre un standard economic și social acceptabil în mediul rural.

După cum rezultă din majoritatea studiilor întreprinse, se impune o schimbare de concept, de mentalitate, o nouă filosofie a ruralului, corelată cu autonomia locală și regională și cu principiul subsidiarității.

Problematica dezvoltării rurale locale durabile constituie chintesența politicilor publice economice și sociale ale dezvoltării comunităților locale (rurale) într-un ansamblu armonios.

Pornind de la „rezultatele” obținute în agricultura și dezvoltarea spațiului rural din România în perioada 1990–2007, putem face o analiză riguroasă, chiar severă, dar corectă a reformei rurale românești, pornind de la următoarele realități:

- Reconstituirea dreptului de proprietate asupra pământului s-a făcut cu sincope, extrem de lent, în cele mai multe cazuri incorect și inechitabil. Nici după mai bine de 17 ani, procesul de reconstituire a proprietății nu este finalizat.

- Privatizarea agriculturii de stat, prin vânzarea activelor sau a pachetelor de acțiuni și concesionarea terenului agricol, s-a „înfăptuit” la majoritatea societăților comerciale agricole cu mari semne de întrebare referitoare la corectitudinea evaluării activelor, iar valoarea stocurilor de produse finite și a producției neterminate, în multe cazuri, a depășit suma plătită de „investitori”. Privatizarea agriculturii de stat a creat o nouă clasă de agricultori, cea a latifundiarilor-proprietari sau concesionari pe zeci de mii de ha.

- Sumele alocate agriculturii de la bugetul de stat și din fondurile europene de preaderare nu au avut efectele economice scontate. Producțiile medii la principalele culturi (vezi tab. 1, fig. 1) au stagnat sau chiar au regresat în cei 18 ani, iar valoarea producției agricole și a contribuției agriculturii la formarea produsului intern brut (ca valoare absolută și pe locuitor) au staționat plasându-se mult sub nivelul indicatorilor macroeconomici ai agriculturii europene (vezi tab.3. anexă). Capacitatea de absorbție a fondurilor europene se plasează la cel mai scăzut nivel european, în cazul eligibilității proiectelor.

Efectele tipului de agricultură socialistă dar și a agriculturii în tranziție, în cazul producției de cereale, pot fi urmărite în tabelul și figura de mai jos, care vorbesc de la sine, nemaifiind necesar nici un comentariu suplimentar.

**Producțiile medii obținute de România
și Franța în secolul XX (1910–2000) (kg/ha)**

Țările	2 1911– 1920	3 1921– 1930	4 1931– 1940	5 1941– 1950	6 1951– 1960	7 1961– 1970	8 1971– 1980	9 1981– 1990	10 1991– 2000	1 2001– 2007
RO	1400	900	1100	800	1600	2000	3100	2900	2700	2600
F	1200	1300	1500	1100	2900	4800	6500	7200	7600	7800
Δ	+200	-400	-400	-300	-1300	-2800	-3400	-4300	-4900	-5800

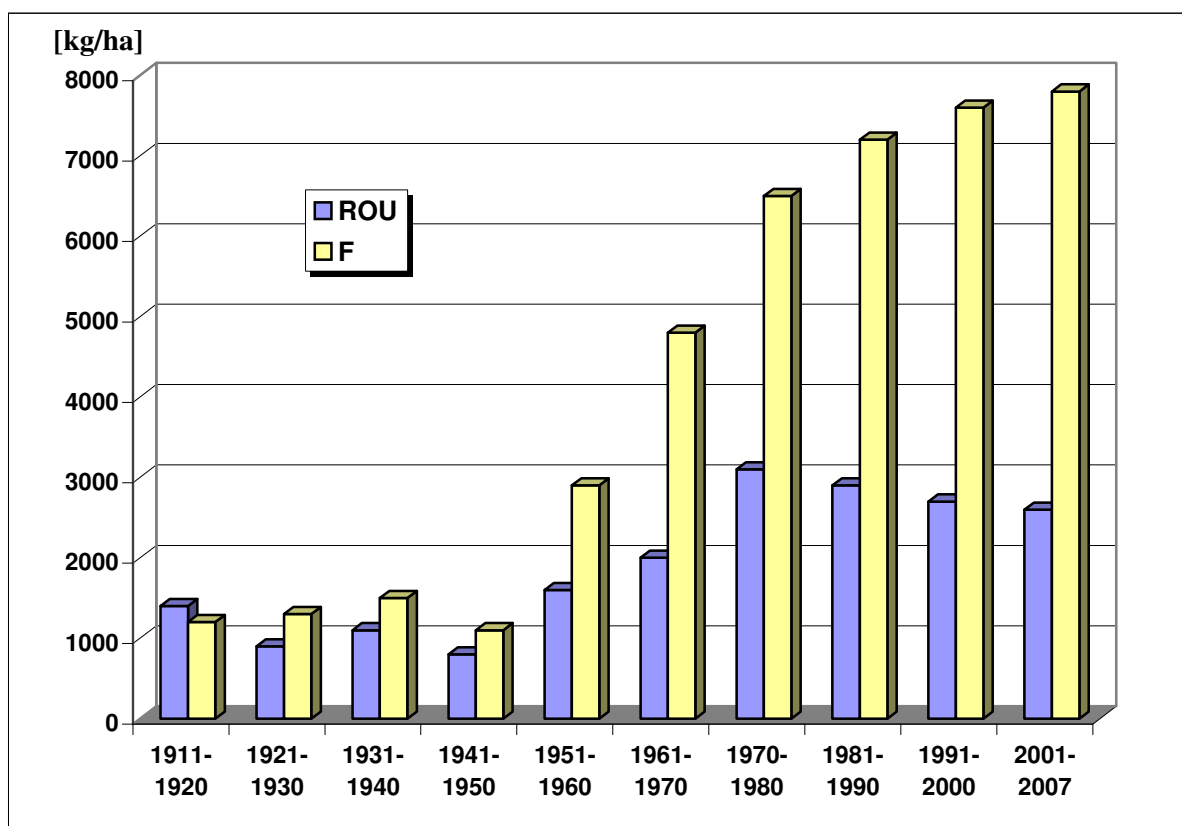

Fig.1. Producțiile medii obținute de România și Franța la cereale în perioada 1910–2007

• Satul, în ansamblul său, referindu-ne atât la evoluția economiei rurale neagricole cât și la echiparea tehnică a caselor, a localităților și a amenajării teritoriului a încremenit, timp de aproape două decenii, la „standardele” comuniste ale anilor '80. Imensele pungi de sărăcie severă care cuprind teritoriul României (harta 1), imaginile satelor și a caselor distruse de dezastre naturale tot mai frecvente (inundații, alunecări de teren ori din alte cauze), dar, mai presus de toate, portretele „jalnice” ale femeilor, îmbătrânite prea devreme sau ale bărbaților buhăiți ori uscați de alte patimi, sunt realități sociale întâlnite la tot pasul în satul românesc, la început de eră europeană.

Prin strategia **ROMÂNIA RURALĂ XXI**, dorim să fundamentăm, pe baze științifice, soluții viabile, sustenabile și aplicabile pe termen mediu și lung care să asigure următoarele:

1⁰. România, prin politicile sectoriale agricole, forestiere și alimentare, **trebuie să ajungă la nivele de competitivitate ale producțiilor medii și al contingentelor sau cotelor anuale comparabile cu țările UE cu condiții ecologice asemănătoare și apropiate de potențialul natural românesc** (în prezent estimările ASAS plasează nivelele medii de producție agricolă la circa 40% din potențial). În acest sens, România trebuie să aibă ca **axă investițională prioritară constituirea structurilor de producție agricolă** (exploatații

agricole, parcele, plantații de pomi și vie, sisteme hidro și pedoameliorative) capabile să asigure randamente agricole apropiate de potențialul pedoclimatic (ecologic).

Având în vedere faptul că resursa naturală regenerabilă cea mai valoroasă a României este solul, decidenții majori ai țării au obligația politică și economică, dar și morală față de generația actuală și față de generațiile viitoare să asigure, prin politici agricole adecvate, exploatarea sustenabilă a solului românesc la nivelul potențialului său productiv.

2⁰. Creșterea producției agroalimentare și a economiei forestiere nu trebuie privită ca un „scop în sine”, ci atât ca un obiectiv **al asigurării siguranței alimentare a populației țării** cât și ca un obiectiv de perspectivă al României care are în vedere prognoza demografică mondială estimată la circa 9 miliarde de locuitori ai Terrei pentru următoarele 2-3 decenii. Mai simplu spus, creșterea producțiilor agricole la nivelul potențialului natural al pământului, în mod obligatoriu, trebuie corelată cu potențialitățile de absorbție al piețelor agricole interne și externe.

3⁰. Cele două obiective prezentate anterior: **creșterea randamentelor agricole și forestiere și al potențialității piețelor** se pot obține prin ameliorări educaționale (tehnologice și manageriale) ale fermierilor și personalului din consultanță, extensiune, procesare și din structurile comerciale agroalimentare, cu efecte economice favorabile în agricultură. Cerința de îmbunătățire a competențelor umane din sistemul agroalimentar și forestier este cu atât mai acută dacă avem în vedere faptul că România este bogată în resurse umane, dar cantitative numerice, însă este (deosebit de) săracă în ceea ce privește calitatea, profesionalismul resursei umane, privită din punct de vedere competitiv și concurențial european.

4⁰. Strategia dezvoltării durabile a agriculturii și a spațiului poate fi sintetizată în câteva idei principale. **Agricultura României și spațiul rural românesc, privite comparabil în timp cu cele din țările vest-europene, se găsesc, acum, la nivele la care se aflau acestea în anii 1945–1950** (vezi tab.4, tab.5 din anexă), iar, prin consecință, **soluțiile de susținere a agriculturii trebuie adaptate acestui stadiu. Pentru integrarea României în structurile economice ale UE după aderarea de la 1.01.2007, dezvoltarea rurală este o componentă economică, socială, ecologică și culturală prioritară.** Această afirmație se bazează atât pe necesitatea compatibilizării structurilor și a performanțelor agricole românești cu cele vest-europene, precum și pe resursele naturale și umane ale spațiului rural. Prioritatea modernizării agriculturii și a economiei rurale, în ansamblu, în concepția noastră, trebuie să se fundamenteze pe funcțiile economice și sociale vitale ale sistemului agroalimentar: **asigurarea alimentației echilibrate a populației (deci implicit a siguranței alimentare), a necesarului de materii prime pentru activitățile neagricole și a unui export activ și profitabil de produse agroalimentare.** În același timp, economia rurală, în general, și agricultură, în special, **reprezintă o imensă piață pentru ramurile din amonte și aval de acestea**, contribuind direct la dezvoltarea unor ramuri neagricole, precum și a sectoarelor conexe spațiului rural. Considerăm, de asemenea, că dezvoltarea rurală, prin ponderea populației rurale și suprafața spațiului rural, capătă importanță națională. Pornind de la această dimensiune, reafirmăm faptul că **spațiul rural este o importantă carte de vizită a României.**

Problema dezvoltării rurale durabile este una dintre cele mai complexe ale contemporaneității, datorită faptului că, în esența sa, presupune **realizarea unui echilibru între cerința de conservare a spațiului rural economic, ecologic și social-cultural de la țară**, pe de o parte, și **tendința de „modernizare” a activității economice și a vieții rurale**, pe de altă parte. În același timp, dezvoltarea rurală se află la confluența dintre **tendința de expansiune a urbanului, a dezvoltării, uneori agresivă, a industriei pe seama spațiului rural și cerința de a menține ruralul, pe cât este posibil, la valoarea, caracteristicile și dimensiunile sale actuale.**

Dezvoltarea rurală durabilă, cu tendințe de modernizare pe coordonate europene, ca arie de cuprindere, are ca principal obiectiv, prin programe rurale spațiale, **menținerea și**

conservarea caracterului național al spațiului și culturii rurale, iar acolo unde s-au produs grave distrugerii (ecologice, economice și socio-culturale) locale, regionale sau naționale se propune soluția reconstrucției sau restaurării acestor zone, în sensul readucerii lor la standardele de ruralitate.

Pornind de la structurile agrare din țările europene, problemele ruralului nu sunt aceleași peste tot. Specificitatea dezvoltării ruralului românesc este determinată, în primul rând, de fenomenele economice și sociale ale perioadei, **de starea satului, rămasă după jumătate de secol de comunism** și, în al doilea rând, de fenomenele economice și sociale ale perioadei **de tranziție la economia de piață, de restructurare a agriculturii, de trecerea acesteia de la forma etatist-colectivistă la structuri privat-familiale, de constituire și consolidare a instituțiilor și organismelor similare celor din UE, necesare în spațiul rural**. După cum rezultă din orientarea a 15-a a **Cartei europene a spațiului rural** și din conținutul P.A.C., trebuie multiplicat inițiativele și proiectele spațiale de dezvoltare sau construcție a infrastructurilor rurale. Pentru rezolvarea problemelor particulare ale agriculturii, România are nevoie de o strategie, soluții și măsuri specifice în materie de politici agricole publice și, mai ales, de asigurarea accesului la piața agricolă europeană.

Problematica dezvoltării rurale, în esența sa, rămâne o chestiune fundamentală de gestiune rațională a resurselor spațiului rural, de afectare a acestora pentru folosințe economico-sociale, de habitat și agrement.

4.1. Dezvoltarea agriculturii

Agricultura și, în multe zone rurale, silvicultura reprezintă coloana vertebrală a spațiului rural. În general, nu poate fi conceput un program de dezvoltare rurală durabilă fără ca agricultura să nu aibă un rol esențial. Cu toate că au intervenit mutații importante, în ultimul timp, în rolul și funcțiile agriculturii, aceasta rămâne o **componentă principală** a oricărui program de dezvoltare rurală. Totodată, a apărut și problema unei noi filosofii în dezvoltarea agriculturii care conduce la ideea de schimbare a centrului de greutate de pe **aspectul productivist al agriculturii pe aspectul plurifuncțional** al acesteia.

Agricultura plurifuncțională, deși din punctul de vedere strict al producțiilor și profitului, este mai puțin performantă, în schimb, din alte puncte de vedere (turistic, peisagistic, ecologic, social etc.) este preferată. Agricultura plurifuncțională, în principiu, îndeplinește aceleași funcții economice ca și în cazul agriculturii superintensive și specializate, preluând, însă, funcții noi precum:

- producerea de materii prime energetice – bioenergetica, funcție nouă și extrem de importantă în zonele cu supraproducție alimentară;
- sporirea capitalului turistic prin păstrarea și înfrumusețarea patrimoniului peisagistic;
- conservarea elementelor vitale și ale biodiversității (sol, aer, apă, floră, faună), prin exploatarea lor durabilă într-o agricultură prietenoasă cu mediul care să asigure stabilitatea agroecosistemelor;
- armonizarea funcțiilor sociale și culturale ale spațiului rural în strânsă legătură cu o agricultură sănătoasă și diversă.

Extinderea agriculturii plurifuncționale presupune folosirea unui număr sporit de persoane ocupate în agricultură, în perioade mai lungi de timp pe parcursul anului agricol, comparativ cu ramurile agriculturii convenționale intensive, specializate. În același timp, agricultura ecologică presupune sporirea componentelor tehnologiilor de producție cu consum sporit de muncă și, prin consecință, atragerea de forță de muncă suplimentară în agricultură. Desigur, sporirea ponderii gospodăriilor (fermelor, exploatațiilor) agricole care practică agricultura plurifuncțională și ecologică nu se poate face peste limita solvabilității pieței agroalimentare. Se estimează că, în țările bogate, agricultura ecologică cuprinde, la această

dată, ca pondere, circa 4–5% din suprafața arabilă. Este clar că prețurile produselor ecologice, fiind mult mai mari, comparativ cu produsele obținute în agricultura convențională, cererea de astfel de produse este limitată de cererea familiilor cu venituri mari, având, în timp, o evoluție lentă. În aceste condiții, nu se poate conta pe o „masivă ecologizare” a producției agricole în următoarele 2–3 decenii și, prin urmare, sporul de populație ocupată în astfel de exploatații nu poate fi substanțial, dar, totuși, relevant pentru noua concepție de agricultură și pentru filosofia fermelor ecologice.

Agricultura, având funcții multiple, ni se pare firesc ca societatea, beneficiara acestora, să plătească nu numai produsele agroalimentare, adică hrana, ci și **serviciile indirecte** care contribuie la ameliorarea habitatului, **înfrumusețarea peisajului** etc. Actualul sistem de prețuri, precum și tendința de reducere permanentă a acestora, pentru ca hrana să fie cât mai ieftină, fără utilizarea unor forme de compensare pentru serviciile subsidiare ale agriculturii, va avea pe termen mediu consecințe nefaste asupra agricultorilor și, indirect, pe termen lung consecințe negative în ceea ce privește siguranța alimentară. Considerăm că este necesar de a evalua aceste compensații (pentru turism, menținerea în stare de „funcționare” a zonelor defavorizate, producția ecologică, protecția mediului, reducerea consumului de îngrășăminte chimice și pesticide etc.) și este de datoria guvernului de a găsi sursa de finanțare a acestora.

Prima criză energetică de proporții din deceniul opt al secolului al XX-lea, dar și poluarea masivă a mediului a pus noi probleme în fața agriculturii. Printre alternativele energetice la criza materiilor prime energetice fosile, cu epuizare mai apropiată sau mai îndepărtată, este și **producția agricolă de bioenergie**, agricultura dobândind astfel, o nouă funcție: **producătoare de materii prime energetice**. Producția de ulei și alcool din materiile prime agricole face ca motoarele Diesel actuale, cu puține adaptări, să folosească drept carburant uleiul de rapiță, soia sau floarea soarelui sau alcoolul produs din diferite plante. La această oră, chiar dacă carburanții vegetali au încă prețuri mai mari, comparativ cu carburanții clasici, în schimb, fiind nepoluanți, încep să fie solicitați de tot mai mulți utilizatori. Dealtfel, Directivele UE prevăd extinderea biocombustibililor la 2% din consumul total în anul 2007, cu tendință de creștere până la 10% în următorii zece ani.

Cu privire la funcția energetică a agriculturii, considerăm că trebuie să subliniem și impactul major al agriculturii biotehnologice asupra economiei fermelor agricole. Evoluția accelerată a cercetărilor în domeniul biotehnologiei a avut ca efect direct în agricultură asimilarea fără precedent a rezultatelor științifice concretizate în extinderea culturilor cu plante modificate genetic (PMG) (tabelul 2).

Tabelul 2

Evoluția suprafețelor cultivate cu PMG pe culturi (mil. ha)

Cultura	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Soia	0,5	5,1	14,5	21,6	25,8	33,3	36,5	41,4	48,4	54,4
Porumb	0,3	3,2	8,3	11,1	10,3	9,8	12,4	15,5	19,3	21,2
Bumbac	0,3	1,4	2,5	3,7	5,3	6,8	6,8	7,2	9,0	9,8
Rapiță	0,1	1,2	2,4	3,4	2,8	2,7	3,0	3,6	4,3	4,6
Alte culturi	–	0,1	0,1	0,1	–	–	–	–	–	1,0
Total	1,7	11,0	27,8	39,9	44,2	52,6	58,7	67,7	81,0	91,0

Sursa: C. James, ISAAA, Rezumat executiv, nr. 34/2005.

Impactul global, agronomic, ecologic și economic, al folosirii PMG în cultură este fără precedent în istoria științei și practicii agricole mondiale. Faptul că, în numai un deceniu, extinderea culturilor modificate genetic MG, de la faza de experimentare – testare pe câteva zeci de mii de ha, la aproape 100 milioane ha în 2005, spune totul: **o rată anuală de creștere a suprafețelor culturilor MG de circa zece milioane ha.**

4.2. Exploatațiile agricole

Structurile agricole (gospodării, ferme, societăți) actuale sunt, în cea mai mare parte, necompetitive atât ca dimensiune (fie foarte mici, gospodării de subsistență; fie societăți foarte mari, întemeiate pe terenul statului prin concesionare, pe terenul arendat sau asociat de la proprietarii fără posibilități de folosire cât și economic. Din totalul de 4,28 milioane exploatații agricole privat-familiale, numai 53,6 mii corespund standardelor europene, din punctul de vedere a dimensiunii suprafeței. La această structură, dacă luăm în calcul și cele 11,5 mii exploatații agricole cu personalitate juridică (societăți și asociații agricole, societăți comerciale) care folosesc 6 190,1 mii ha, rezultă că, în România, există circa 70 mii exploatații agricole care pot fi încadrate în categoria exploatațiilor comerciale, deținând 7 550,3 mii ha teren agricol, adică 50% din suprafața agricolă a țării.

În medie, exploatațiile agricole privat-familiale și juridice comerciale, au o suprafață medie de aproape 160 de ha, mărime care este de circa opt ori mai mare, comparativ cu media suprafețelor exploatațiilor agricole din UE₁₅. Exploatațiile agricole românești au în componență 8–10–12 parcele și suprafața medie a parcelei de la 0,25 ha la 6,5 ha prezentând însemnate deficiențe, legate de randamentul de folosire al utilajelor agricole, precum și costuri suplimentare, legate de deplasarea în gol. De asemenea, la astfel de dimensiuni ale suprafețelor, apar probleme legate de amplasarea culturilor și respectarea rotației în asolamente. După cum rezultă structura exploatațiilor agricole privat-familiale românești, conform recensământului agricol din anul 2002, aceasta este asemănătoare cu structura exploatațiilor din țările vest-europene din anul 1950.

România trebuie să legifereze procesul tehnic și juridic de comasare a terenului agricol, pentru reorganizarea teritoriului prin proiecte tehnico-economice de amplasare în paralel cu amendarea circulației civile a terenurilor agricole în favoarea fermierilor. Întreaga legislație trebuie astfel concepută, încât să creeze avantaje economice, financiare și fiscale evidente pentru proprietarii care acceptă să intre în sistemele de comasare-organizare-amenajare a teritoriului agricol. De asemenea, prin legislația de proiectare a organizării și amenajării teritoriului trebuie acordate prerogative comunităților locale în acest domeniu, inclusiv în ceea ce privește integrarea în acest sistem a proiectelor locale și regionale de infrastructură și de echipare tehnică a terenului.

4.3. Silvicultura și economia forestieră

Economia forestieră este ramura care, asemenea agriculturii, în ecosistemele ocupate de păduri are funcții multiple. Silvicultura, în corelație cu agricultura, are în cele mai multe zone o funcție economică complementară sau o funcție economică de bază în zonele montane.

În cadrul extins al **economiei forestiere**, două aspecte trebuie să constituie obiective ale programelor de dezvoltare și amenajare rurală. Primul, se referă la **extinderea pădurilor prin noi plantații și a perdelelor forestiere de protecție**, întreținerea pădurilor actuale, iar al doilea aspect cuprinde **exploatarea rațională a pădurilor și procesarea materialului lemnos brut** în produse finite înalt prelucrate cu valoare adăugată mare.

Pentru România extinderea pădurilor este o prioritate a reconstrucției ecologice în multe zone ale țării, deoarece avem multe zone colinare (Podișul Transilvaniei, al Dobrogei și al Moldovei) cu acoperire forestieră redusă. În zonele de câmpie, despădurirea excesivă a cauzat aridizarea, stepizarea excesivă și, pe alocuri, chiar deșertificarea, iar în zonele de deal eroziunea masivă a solului, precum și creștere frecvenței dezastrelor naturale (inundații majore extinse și locale catastrofale, alunecări de teren, furtuni puternice și, mai nou, chiar tornade, incendii de proporții ale pădurilor etc.) care sunt cauzate de schimbările climatice, în principal de încălzirea globală, dar și de tăierea masivă, necontrolată a pădurilor. Pentru aceste zone agricole, reîmpădurirea unor terenuri se impune cu acuitate din considerente de reechilibrare ecologică. În condițiile proprietății funciare private, împădurirea trebuie făcută prin programe de amenajare rurală spațiale de lungă durată, cu avantaje economice clare

pentru proprietari. Proiectele de împăduriri și de plantare a perdelelor de protecție au arie de cuprindere la nivelul comunităților locale sau regionale (zonale). Contribuția la echilibrarea ecologică a unor zone care cuprind proprietăți funciare trebuie plătită de toți beneficiarii, adică atât de comunitățile locale sau regionale, cât și prin intermediul bugetului de stat, în cazul unor lucrări de mare anvergură.

A doua mare problemă a dezvoltării rurale durabile în zonele predominant silvice, o reprezintă economia forestieră (exploatarea și prelucrarea masei lemnoase recoltate, recoltarea și prelucrarea produselor pădurii: fructe, ciuperci, plante medicinale etc., meșteșugurile specifice zonei montane legate de prelucrarea artizanală a produselor forestiere etc.).

În prezent, economia forestieră românească este departe de a fi o componentă importantă a economiei rurale din zona montană (vezi tab. 6, tab. 7). Proiectele de dezvoltare rurală durabilă în zonele de munte, trebuie să cuprindă, în mod obligatoriu, soluții pentru extinderea întreprinderilor mici și mijlocii de prelucrare a masei lemnoase, a altor produse de pădure etc.

În cazul zonei montane, **economia agricolă montaniardă**, economia forestieră și cea agroturistică se întrepătrund intim. Economia agricolă montaniardă, în mare parte ecologică, axată pe economia pastorală (menținerea și sporirea productivității pajiștilor montane, creșterea vacilor cu lapte, tineretului taurin și extinderea activităților pastorale de oierit estival), poate fi împletită, prin pluriactivitate, cu recoltarea și prelucrarea fructelor de pădure și a plantelor medicinale din flora spontană montană, iar ambele conexe cu activități agroturistice de iarnă și vară sau legate de obiceiurile pastorale, etnofolclorice și sărbători religioase, toate acestea constituie căi de sporire importantă a economiei rurale montane.

O atenție sporită trebuie acordată zonei montane și din perspectiva schimbărilor climatice, în mod deosebit a încălzirii globale. Zona montană, cu cele circa un milion de exploatații agricole și o treime din suprafața țării, constituie o imensă rezervă viitoare pentru activitățile de economie rurală și habitat.

O componentă importantă a economiei rurale în zona montană o reprezintă **economia vânătorii și pescuitului sportiv**, activități extrem de căutate și bine plătite. Dar, aceste două activități, datorită absenței infrastructurii, echipării montane și a pensiunilor cu confortul necesar, reprezintă factori restrictivi care fac încă economia vânătorii și a pescuitului necompetitivă. Este suficient să amintim că țara vecină, Ungaria, cu suprafața montană acoperită cu pădure de circa 7–8 ori mai mică față de a României, obține de 5,5 ori mai multe venituri din vânătoare, comparativ cu România.

Nu putem încheia problematica economiei forestiere – componentă a economiei rurale – fără a face câteva comentarii referitoare la concepția conservatoare, de sorginte etatistă, a organismelor silvice naționale și teritoriale. Este necesar să subliniem, încă de la început, că în perioada interbelică numai circa 1,8 milioane ha de pădure (circa 27%), din cele peste 6,5 milioane ha de pădure ale României, au fost păduri proprietatea statului. Această structură a proprietății forestiere nu a adus atingere, ci dimpotrivă, gospodării în regim silvic a pădurilor, indiferent de proprietar.

4.4. Agroturismul și ecoturismul local

Peisajul rural extrem de divers, în mare parte bine conservat, viața la țară, cu însemnate componente tradiționale, potențialul agricol și silvic al României, arhitectura specifică mediului rural sunt factori care favorizează turismul rural. Turismul rural, spre deosebire de celelalte forme de turism, trebuie să fie „difuz”, imperceptibil din punct de vedere al componentei habitale și să se bazeze pe patrimoniul natural, religios, folcloric și etnografic (cultural, în general), arhitectural și gastronomic specific zonelor agroturistice.

La această dată, deși există unele semnale pozitive de extindere a agroturismului, totuși câțiva factori restrictivi blochează largirea turismului rural la capacitatea oferită de peisaj și cultura tradițională. Factorii limitativi (restrictivi) sunt: **infrastructura** (șosele, căi ferate,

servicii bancare, poștale și telefonice rapide și sigure), **condițiile de locuit** modeste (fig. 4) sau de neacceptat chiar și pentru turiștii mai puțin pretențioși, oferite de majoritatea gospodăriilor țărănești, **educația și instrucția insuficientă** a gospodarilor (cunoștințe minime în domeniul turismului, necunoașterea unei limbi moderne) și **nesiguranța, insecuritatea personală** a turiștilor etc.

Faptul că numai 0,1% din economia rurală a României provine din agroturism, comparativ cu 4,4% în țările UE (tab. 7), este un indicator economic edificator pentru starea agroturismului românesc. Sunt necesare investiții importante în agroturism, în domeniul resurselor alocate (educaționale, financiare, de infrastructură etc.).

Agroturismul, prin specificul său de consum agroalimentar intern în gospodăria unde s-au produs alimentele, are funcția de potențare economică a capacității gospodăriilor țărănești. În cazul turiștilor străini care își petrec vacanțele în pensiunile agroturistice, agroturismul constituie o formă de export „intern” de produse agroalimentare. Faptul că majoritatea alimentelor consumate în activitatea de agroturism provin din producția proprie, determină, pe de-o parte, ca rentabilitatea activității de agroturism să fie ridicată, iar prețurile serviciilor agroturistice să fie sub nivelul celorlalte forme de turism. Din calculele efectuate de serviciile turistice de specialitate, rezultă că prețul unui dejun în toate pensiunile agroturistice, este mai mic cu 40–50% față de un dejun servit într-un restaurant din rețeaua hotelurilor turistice (la aceeași clasificare). Explicația acestei diferențe de preț este simplă. Prețul produselor agricole obținute și consumate în gospodăria agroturistică nu cuprinde adaosuri comerciale, TVA, accize, cheltuieli de transport, înmagazinare, păstrare etc. Carnea, ouăle, brânza, laptele, untul, dulcețurile, murăturile, vinul, țuica, vișinata, afinata etc. ajung din producția proprie, după metodele de prelucrare tradiționale din fermele agroturistice direct pe masa turistului consumator. De asemenea, serviciile turistice (cazare, servicii etc.) nu sunt purtătoare de cheltuieli adiționale indirecte, regii, comisioane etc., aspecte economice care fac ca prețul produsului agroturistic să fie mult mai mic comparativ cu produsul turistic concurențial. Politicile agroturistice trebuie să stimuleze avantajele turismului rural, în sensul scutirii de impozite, taxe, reducerea presiunii fiscale, în ansamblu, pentru diminuarea prețurilor și menținerea clienților tradiționali (orășenii cu venituri mai modeste, străinii dornici de cunoaștere a tradițiilor rurale ale zonei, copiii din mediul urban etc.).

Susținerea și extinderea agroturismului are și o importantă componentă educativă care se referă, în primul rând, la cunoașterea tradițiilor culturale, a valorilor peisagistice și istorice ale spațiului rural. Componenta educativă se adresează, cu predilecție, copiilor orășeni care, din punctul de vedere al cunoașterii agriculturii, a orizontului naturii, suferă, în mare măsură, de complexul spațiilor de beton. Participarea, timp de două săptămâni într-un semestru școlar, la activitățile dintr-o gospodărie agricolă, împletită cu drumeția, scăldatul în ape curate, călăritul etc. contribuie la lărgirea orizontului de cunoaștere al copiilor orășeni. Dealtfel, în multe țări din UE, prin programele de învățământ al școlilor urbane, sunt prevăzute perioade de vacanță și/sau activități practice în fermele și pensiunile rurale. Este cazul Austriei, Elveției, Suediei etc., rezultatele educaționale fiind deosebite.

4.5. Întreprinderile mici și mijlocii

Pledoaria pentru extinderea întreprinderilor mici și mijlocii (IMM) în spațiul rural pornește de la necesitatea complementarizării și diversificării economiei rurale.

Economia rurală este cu atât mai dezvoltată și mai dinamică, cu cât are o structură mai diversă, iar ponderea economiei neagricole (industria extractivă și prelucrătoare, industria alimentară și ușoară, exploatarea și prelucrarea lemnului și a produselor de pădure, activitățile meșteșugărești, activitățile agroturistice, prestările de servicii) este mai mare. În economia modernă, distribuirea industriei orizontale și nu numai se face în spațiul rural, IMM-urile fiind amplasate, de regulă, în jurul polilor industriali. Industria modernă se bazează pe mișcarea materiilor prime și produselor finite și nu a forței de muncă. Pornind de la principiul că

deplasarea (migrația) forței de muncă este mult mai costisitoare, comparativ cu mișcarea materialelor și produselor, majoritatea statelor și-au modificat politica de amplasare a IMM-urilor, în sensul că au deplasat întreprinderile spre forța de muncă și nu invers. Deplasarea forței de muncă presupune investiții masive și fenomene sociale complexe. Din contră, amplasarea întreprinderilor mici și mijlocii industriale în spațiul rural înseamnă diversificarea economiei, ocuparea forței de muncă rurale până la o țintă de 70%(orizont 2020), creșterea puterii economice a localităților rurale și dezvoltarea de ansamblu a acestora. Cu excepția a două subramuri, industria alimentară și exploatarea lemnului, activitățile industriale propriu-zise sunt absente din mediul rural. Numai circa un sfert din comunele României au activități economice neagricole, organizate sub formă de IMM-uri din industria extractivă, prelucrătoare, meșteșugărească și de activități agroturistice.

Pe ansamblul spațiului rural, există circa 54 000 întreprinderi mici și mijlocii active (din cele circa 320 000 IMM-uri total pe țară), din care aproximativ 10 000 sunt întreprinderi agricole, iar cele neagricole (industriale, de prestări de servicii etc.), revin, în medie, câte o IMM pe localitate rurală. Deși patrimoniul natural și cultural reprezintă cea mai de seamă zestre a spațiului rural, ferme (pensiuni) agroturistice întâlnim în numai 182 localități din cele peste 2 685 comune, respectiv 13 000 sate ale țării (date 2006).

Dezvoltarea unei rețele viabile de întreprinderi mici și mijlocii private (agroalimentare, industriale, de prelucrare a produselor locale, artizanale, de servicii etc.) în mediul rural are, pe lângă funcția economică importantă, și o componentă socială marcantă, în sensul „stabilizării” populației rurale, eliminării navetismului și utilizării, prin complementaritate, a forței de muncă sătească. În același timp, aceste întreprinderi au și rolul de a potența economia rurală care contribuie, în acest fel, prin impozitele care se plătesc bugetului local, la dezvoltarea economică și socială a localităților. Este cunoscut faptul că în mediul rural există un important rezervor de forță de muncă, în mare parte neutilizată sau parțial utilizată, care poate fi activată prin recalificarea și integrarea ei în întreprinderile mici și mijlocii.

Considerăm că echilibrarea economică urban-rural, fără o politică reală de susținere economică și financiară și acordarea de facilități fiscale importante IMM-urilor rurale, rămâne, în continuare, o himeră pentru spațiul rural românesc. Un rol important în domeniul echilibrării economice rural - urban, prin dezvoltarea mai accelerată a economiei rurale, în ansamblu, în mod deosebit a celei neagricole, revine cercetării științifice, referindu-ne aici inclusiv la alternativele energetice nepoluante, materializate prin ferme eoliene și solare, amplasate mai ales în spațiul rural. Alternativele dezvoltării rurale durabile, elaborate de cercetarea științifică, trebuie să constituie substratul economic al programelor de dezvoltare rurală la nivel național, regional, județean, zonal și local.

În ultimii 60–65 de ani, am asistat la un atentat puternic asupra satului românesc. În prima perioadă, după instalarea comunismului atât prin naționalizarea majorității întreprinderilor și a resurselor naturale ale țării cât și prin procesul de colectivizare al agriculturii, s-au distrus elementele fundamentale ale economiei private, în general, și a agriculturii, în special. În ultimul deceniu comunist, prin ideea diabolică a lui Ceaușescu de „sistematizare a satelor”, s-a produs o traumatizare fără egal în istoria ruralității. Multe, foarte multe sate din zona periurbană a Bucureștiului și din alte zone au fost „rase”, în locul lor apărând blocuri hidoase, neconforme cu tradiția rurală de locuire și gospodărire din România. După 1990, a apărut un alt fenomen, tot așa de neromânesc, nociv și sfidător, „palatizarea” unor sate, un fenomen grotesc, care sfidează bunul simț și armonia din colectivitățile rurale. Este cazul multor sate din zonele periurbane, în mod deosebit a Bucureștiului, unde s-au aciuat mulți din „potențatii” perioadei, care în primitivismul lor, au un singur țel, dorința de sfidare, prin dimensiunea palatului și numărul turnurilor

Fenomenul care domină acum satul românesc din zonele mai dinamice din punct de vedere economic (periurbane, turistice, sate de vacanță) se manifestă prin **hidoșenia sa arhitectonică**. Dacă Ceaușescu a ras de pe pământ casa românească cu arhitectura sa tradițională, nepăsarea și neprofesionalismul autorităților administrative locale, neimplicarea

suficientă a arhitecților și urbanistilor, precum și primitivismul și sfidarea multor proprietari „noi” au schilodit, din punct de vedere arhitectural, tocmai ceea ce a avut mai de bun gust, mai autentic casa românească: **frumusețea arhitecturală**.

Elementele de arhitectură tradițională românească (tinda, cerdacul, balconul, fațada etc., fără a intra în acest domeniu pretențios) pe care le întâlnim la casele satelor noastre, bunul gust al artei populare, echilibrul etc., trebuie conservate și regăsite la noile case și vile. În majoritatea țărilor europene, după unele experiențe (relativ) asemănătoare din anii '60–'70, arhitecții, urbanistii, edili s-au trezit, au proiectat și creat adevărate **parcuri de arhitectură rurală**, cu „modele” multiple din care se pot inspira cetățenii și edili. În acest fel, au reușit, înainte de al doisprezecelea ceas, să salveze tradițiile arhitecturale rurale, autenticitatea artei populare, bazată pe construcția caselor, gospodăriilor, anexelor etc. Arhitecții din aceste țări au avut mare grijă în ceea ce privește remodelarea, reconfigurarea interioară a acareturilor dezafectate de activitățile zootehnice (scoase în ferme din câmp), industriale și meșteșugărești (amplasate în microzonele industriale rurale).

Considerăm că este momentul să intervenim pentru a salva satul românesc de ceea ce nu a reușit să facă regimul comunist prin sistematizare, pentru a nu se produce, acum, prin schilodire, cosmopolitizare excesivă, prin pierderea tradițiilor, autenticității, frumosului și echilibrului arhitectonic.

4.6. Habitatul rural

Spațiul rural, indiferent de poziția sa geografică (câmpie, deal, munte, litoral etc.), poate fi definit (sau ar trebui) ca un mediu geografic natural sănătos pentru locuit, atât datorită condițiilor de mediu ambiant, al peisajului, cât și din punctul de vedere al liniștii sociale. Ambientul rural și activitățile complementare sunt cele mai căutate pentru persoanele care doresc, după orele de serviciu sau la sfârșit de săptămână, să-și petreacă timpul într-un mod deconectant și util.

În mediu rural, habitatul este o componentă economică și socială importantă atât pentru locuitorii rurali rezidenți în sate cât și pentru cetățenii care au locuința (casa) la țară sau o reședință în mediul rural. Habitatul reprezintă, la rândul său, mai mult decât o simplă chestiune de locuire, de casă sau locuință. Evident, habitatul presupune, pe lângă casa de locuit, și spațiul adiacent generator de confort psihic și de destindere. Complementaritatea activităților de acasă, comparativ cu cele de la serviciu, mediul natural și social și, nu în ultimul rând, integrarea (și acceptarea) socială în colectivitatea locală, sunt aspecte care fac atractiv spațiul rural pentru orașeni. Dacă pentru locuitorii satului habitatul este permanent, o problemă de fiecare zi, este viața familiei rurale, pentru cetățenii care au reședință în mediul rural habitatul este, așa cum subliniam mai înainte, fie o problemă de locuire, fie un element de petrecere al *week-end*-ului.

Locuirea sau habitatul în localitățile rurale (sate) este una din funcțiile cele mai importante ale spațiului rural. Din punctul de vedere al ariei de cuprindere, apreciem că locuirea are cea mai mare extindere, comparativ cu toate celelalte activități (funcții) ale spațiului rural (economică, culturală, ecologică, administrativă etc.).

4.7. Cultura rurală

Se afirmă din ce în ce mai mult că, în cadrul patrimoniului rural, cea mai importantă componentă este cultura populară (etnografia, folclorul, gastronomia), deoarece aceasta dă adevărata dimensiune a creației locale, dă configurație autenticității, specificului local, într-un cuvânt, **cultura este cea care reprezintă**, cu adevărat, **colectivitățile locale**.

Creațiile locale, fie cele materiale, fie cele spirituale, trebuie protejate, conservate, iar, acolo unde procesul de degradare este prezent, se impune oprirea acestuia și, pe cât este posibil, restaurarea zonelor culturale pierdute. Modernizarea accentuată a tehnologiilor,

industrializarea proceselor de prelucrare a produselor agricole și a construcțiilor, urbanizarea agresivă a unor localități rurale au impact nefavorabil asupra culturii materiale. Multe tradiții populare s-au pierdut în timp. Activități tradiționale ca oieritul sau păstoritul, cu tot ritualul lor, lucrări agricole ca însămânțarea și recoltarea culturilor, în mod deosebit a viilor și pomilor, cu o bogată paletă de ritualuri specifice diferitelor zone ale țării, morăritul etc., s-au pierdut în timp sau sunt în curs de degradare, datorită înlocuirii acestora cu procese tehnologice mecanizate, modernizate. Odată cu integrarea în UE, trebuie intensificate eforturile pentru revitalizarea unor procedee tradiționale.

Pe bună dreptate, ne întrebăm de multe ori: **cu ce intrăm în Europa?** Răspunsul este clar și simplu: România intră competitiv în UE cu tot ceea ce are valoros în economie, cultură, știință etc., în rural cultura tradițională, având o poziție centrală. Este necesar să promovăm produsele tradiționale de calitate, deoarece acestea conferă specificitatea românească.

4.8. Mediul înconjurător, natura și peisajul

Problematica mediului înconjurător a depășit de mult timp dimensiunea locală, regională sau națională, aceasta devenind una dintre cele mai însemnate strategii de anvergură globală (continentală și mondială). Mediul înconjurător este un bun comun de interes global care nu poate fi partiționat, funcție de interese izolate, punctuale. Datorită impactului asupra sănătății oamenilor și animalelor, a mutațiilor asupra mediului natural și antropic, proiectele de dezvoltare și amenajare rurală de amploare, ca și proiectele economice sau sociale cu efecte asupra ecosistemului, în mod obligatoriu, trebuie să fie supuse unui riguros „filtru ecologic”, având drept criteriu fundamental **conservarea biodiversității vegetale și animale**.

Protejarea cadrului natural și a peisajului cuprinde o serie de componente ale conservării spațiului rural, printre cele mai importante amintindu-le pe următoarele:

- inițiatorii, proiectanții și executanții unor proiecte spațiale de dezvoltare și amenajare rurală, autoritățile locale trebuie să asigure exploatarea rațională și durabilă a resurselor locale, cum sunt pădurile, plantațiile, perdelele de protecție, pajiștile naturale, apele, carierele etc.;

- proiectele de renovare a localităților rurale, construcțiilor, conacelor, castelelor, palatelor și a unor elemente ale tehnicii tradiționale (mori de apă și vânt, ateliere și fabrici de prelucrare arhaică a produselor agricole) trebuie să pună în valoare arhitectura locală, să conserve specificitatea acestora și să refacă, acolo unde, din diferite motive, unele componente ale culturii materiale tradiționale au suferit degradări sau distrugeri;

- programele de protejare a apelor, a parcurilor și a rezervațiilor naturale de interes local sau național etc.;

- întocmirea hărților de risc la dezastre locale, zonale, regionale etc. atât de necesare pentru starea locuințelor rurale din România (tab. 8);

- programele de depozitare și reciclare a deșeurilor trebuie să aibă la bază principiul conform căruia fiecare zonă, localitate sau regiune urbană sau rurală trebuie să aibă responsabilitate asupra deșeurilor, noxelor și emisiunilor poluante pe care le produce conform principiului european: **poluatorul plătește. Zonele rurale nu trebuie să fie loc de depozitare a deșeurilor urbane și nici de reciclare a acestora.**

Protejarea mediului înconjurător în zonele rurale nu poate fi rezumată la câteva principii și lăsată (numai) pe seama organizațiilor locale, regionale sau ONG-urilor. **Protejarea mediului înconjurător trebuie integrată într-o strategie ecologică globală care să îmbrace un cadru legislativ ferm, dar și unitar, în plan regional și european.**

Protejarea mediului înconjurător, ca acțiune practică în teren, pornește de la definirea clară a **politicii publice de mediu**. Elementele principale ale acestei politici trebuie să vizeze protecția solurilor, apei, aerului, a pădurilor, plantațiilor, fermelor și habitatelor, prin delimitarea zonelor în care implantarea de activități care afectează mediul sunt limitate sau interzise. De asemenea, în cadrul acestei politici de mediu se impune o permanentă și

constantă problemă internațională, atât în domeniul legislativ, cât și în domeniul monitorizării mediului și al acțiunilor practice de conlucrare în vederea evitării și, acolo unde este cazul, limitării și stopării efectelor dăunătoare ale unor factori generatori de poluare.

4.9. Cooperarea internațională intercomunitară, interregională și transfrontalieră

În procesul dezvoltării și amenajării rurale se pot găsi multe domenii de cooperare internațională intercomunitară, interregională și transfrontalieră. S-au amintit câteva domenii de cooperare, în mod deosebit cele legate de protecția mediului, care, în ultimul timp, au dobândit caracter de lege cu obligativitate internațională. Dar, pe lângă domeniile definite, se pot găsi și alte domenii de interes intercomunitar, interregional și transfrontalier de cooperare internațională. Fără a accentua importanța cooperării în plan economic (agricultură, industria alimentară, silvicultură, piscicultură, artizanat etc.), deoarece acest domeniu este, îndeobște, cunoscut, vom remarca însemnătatea raporturilor sociale, culturale și turistice intercomunitare. Considerăm că aspectele spirituale ale cooperării sunt cele care apropie comunitățile și regiunile diferitelor țări, acestea constituindu-se drept punți de comunicare, canale care leagă comunitățile locale din diferite țări. Relațiile de parteneriat, care pornesc de la cunoașterea și apropierea reciprocă, se pot extinde și în alte domenii, inclusiv în cel comercial.

Cooperarea internațională poate acoperi și spațiul cercetării științifice, universitar și academic, în cadrul dezvoltării și amenajării rurale. Fiecare țară vecină, prin institutele de cercetare științifică și universitățile care se preocupă de problematica dezvoltării rurale, au o experiență proprie care poate fi utilă partenerilor.

4.10. Managementul comunităților rurale. Subsidiaritatea. Descentralizarea și instituționalizarea administrației agricole

În cadrul managementului localităților rurale, dezvoltarea rurală durabilă constituie una dintre prerogativele esențiale. Nimeni nu poate să cunoască mai bine decât colectivitățile rurale care sunt problemele dezvoltării și amenajării acesteia. Implicarea brutală, autoritară a administrației centrale în problematica rurală poate conduce fie la acțiuni de genul „sistemizării localităților rurale” de pe timpul comunismului, fie la frânarea inițiativelor locale și impunerea unor modele unitare din punct de vedere arhitectural și social.

Administrația românească, după 1989, nu s-a schimbat sub nici o formă. Cu excepția alegerii primarilor și a președintelui Consiliului județean, în rest totul a rămas încremenit ca în perioada comunistă, adică ultracentralizat. Administrațiile sectoriale: învățământ, sănătate, agricultură, finanțe, poliție, judiciară, agenții teritoriale etc., au, în continuare, o structură piramidală, cu ierarhie de tip militar. Concursurile pentru posturile de directori de direcții județene și ai directorilor (administratorilor) structurilor descentralizate în teritoriu sunt, mai degrabă, o formalitate politică penibilă, dar care ocupă un timp extrem de îndelungat miniștrilor și secretarilor de stat. La început de nou mandat politic, miniștrii și secretarii de stat nominalizați la departamentele mai sus amintite, în loc să se ocupe de strategiile de reformă și de politicile agricole de dezvoltare a sectoarelor pentru care au fost nominalizați, se ocupă de „selectarea” și „numirea” clientelei (politice) pe posturi.

În mod firesc, așa cum se întâmplă în toate țările UE, administrația publică agricolă este descentralizată la nivel regional, județean și local, fiecare nivel având competențele sale de nominalizare (organizare de concursuri) pentru posturile din structura respectivă. În acest fel, se întărește atât autoritatea administrativă și sporește responsabilitatea structurilor descentralizate față de autoritatea nivelului de referință. În același timp, odată cu descentralizarea managerială trebuie să se producă și descentralizarea financiară, fiecare structură (nivel) administrativ având propriul buget, rezultat din propriile surse de formare a

acestui. Descentralizarea este justificată, în primul rând, de procesul managerial al subsidiarității. Conform principiului subsidiarității, deciziile trebuie luate cât mai aproape de locul unde are loc fenomenul, deoarece se consideră că, în acel mediu, se cunosc cel mai bine datele problemei. În consecință, decizia trebuie luată de decidenții aflați „la locul faptei” și nu de cei aflați sus, sau foarte sus pe nivelele ierarhice (structurale).

În UE, procesul de descentralizare decizional-administrativă și financiară s-a amplificat în ultimul timp, prin transferul de atribuții de la nivelul național la cel regional și, de aici, la cel local. Legile naționale ale fiecărei țări au grade diferite de descentralizare. În Germania, Austria, Finlanda, Belgia procesul de descentralizare este mai accentuat, iar în alte țări, cel mai tipic exemplu fiind Franța, încă se mențin anumite elemente legislative „centralizatoare”, caracteristice guvernărilor socialiste. Dar, procesul de descentralizare, în ultima perioadă de timp, s-a aprofundat. Astfel, în ultima perioadă de timp, a apărut un nou tip de **decentralizare**, care depășește cadrul administrativ, trecând în zona politică. Este vorba de procesul de **devoluție**. O parte din prerogativele naționale în domeniile legislative și executive sunt transferate structurilor subnaționale (regiuni, provincii, landuri). La noi, până în acest moment, în cei 17 ani din Decembrie 1989, în materie de descentralizare nu s-au făcut pași importanți de pe timpul lui Ceaușescu sau din perioada interbelică.

Managementul localităților rurale, definit, în esența lui, ca element al autonomiei locale, constituie dreptul și capacitatea efectivă ale colectivităților locale de a rezolva, sub propria lor răspundere și în favoarea populației, o parte din treburile publice (Carta Europeană, *Exercițiul autonom al puterii locale*). Competențele încredințate colectivității locale trebuie să fie, în mod normal, **depline și întregi**.

Un loc aparte în strategia agriculturii trebuie să-l ocupe **compatibilizarea instituțiilor administrației agricole** ale României cu cele europene. Deși au trecut 70 de ani, este important să remarcăm faptul că România a avut una dintre cele mai performante structuri administrative agricole adoptată printr-o legislație corectă și complexă. Elementul principal de structură instituțională interbelică a fost **Camera de agricultură**, instituție menită a contribui la promovarea și dezvoltarea agriculturii prin îndrumare, educare, sprijinire a agricultorilor și reprezentarea intereselor acestora. Al doilea element al administrației agricole l-au constituit serviciile agricole exterioare: inspectoratele regionale și serviciile județene agricole, zootehnice și sanitar-veterinare, serviciile silvice, serviciile de vânătoare și serviciile cadastrale.

Venind în actualitate, în România trebuiesc restructurate instituțiile administrației agricole punându-se accent pe compatibilizarea instituțională cu Uniunea Europeană, începând cu agențiile de plăți și continuând cu celelalte instituții ale administrației agricole descentralizate în teritoriu.

4.11. Finanțarea agriculturii și dezvoltării rurale

Fenomenele apărute în anul 2006 și mai cu seamă în anul 2007 atât în sectorul agricol european și mondial cât și creșterea galopantă a prețurilor produselor agricole pe piețe, la burse, prevestesc că două dintre obiectivele reformei radicale a PAC: reducerea producției agricole până la nivelul cererii de produse agricole și retragerea din cultură a unor importante suprafețe agricole nu vor avea durată lungă în viitor. Creșterea excedentelor (stocurilor) de produse agricole din ultimul deceniu al secolului al XX-lea se pare că se înscrie într-o altă tendință, iar dacă avem în vedere și probabilele evoluții demografice mondiale (creșterea cu 2-3 miliarde a populației actuale) prevedem o schimbare substanțială a politicilor agricole și financiare europene în viitor.

Construirea unui mecanism sustenabil de creditare a agriculturii este un obiectiv de primă urgență pentru agricultura României. Resursele financiare comunitare nu vor putea rezolva în totalitate nevoia de resurse financiare pentru dezvoltarea agriculturii și a celorlalte activități din mediul rural. Aderarea la Uniunea Europeană nu trebuie să fie un

motiv de amânare sau de renunțare la ideea construirii unui mecanism rațional, coerent și viabil de finanțare a agriculturii. Este nevoie de o puternică voință politică, orientată pe termen mediu și lung, pentru a crea mecanismul necesar, respectând principiile acceptate pe plan internațional, inclusiv în UE, de către instituțiile financiare.

Absența unui sistem propriu de finanțare a agriculturii de genul **Creditului fermier** în SUA sau a **Creditului agricol cooperatist** în țările dezvoltate ale UE, menține o stare de insecuritate din punct de vedere al posibilităților de finanțare în condițiile cerute de specificitatea producției agricole, având în vedere condiționalitatea tehnologiei agricole ce trebuie finanțată în concordanță cu biologia plantelor și animalelor. Absența sau penuria fondurilor de rulment proprii și capacitatea redusă de autofinanțare, obligă producătorul agricol să apeleze constant la alte surse de finanțare, care, de regulă, vizează **creditul comercial** și **creditul bancar** pe termen scurt. Slaba capitalizare a unităților agricole, inclusiv a celor relativ dezvoltate, datorită, în principal, rentabilității reale reduse sau chiar negative, dar și evoluției imprevizibile timp de mai mulți ani a ratei inflației, au accentuat nevoia de finanțare a acestora.

De asemenea, este necesară crearea unui cadru instituțional al creditului agricol, un sistem propriu de creditare, care să confere siguranță și continuitate în activitatea de finanțare, beneficiarul acestor credite putând să-și elaboreze propriul plan de afaceri și să-și stabilească tehnologiile de producție corespunzătoare pentru fiecare cultură în parte. Legea privind creditul agricol pentru producție, nu a contribuit cu aproape nimic la rezolvarea problematicei creditării agriculturii.

Este necesară implementarea unui sistem mai elastic de garantare a creditului agricol, cerință relativ ușor de introdus într-un sistem propriu de creditare, dar mai greu de acceptat de băncile comerciale, chiar dacă pe piața creditului, îndeosebi a creditelor de consum pentru populație, au apărut semne de relaxare a condițiilor de garantare. Existența unui sistem propriu de creditare, paralel cu creșterea lichidităților din economie, va favoriza diversificarea modalităților de creditare și de garantare a creditelor destinate agriculturii prin:

- ipoteca recoltei viitoare (a producției neterminate);
- înregistrări ipotecare asupra pământului sau exploatației agricole;
- bunuri mobiliare constituite inclusiv din stocuri de produse agricole, animale, inventar gospodăresc (mașini agricole, tractoare etc.);
- girarea creditului de către 2–3 persoane;
- acordarea de credit fără garanție materială („credit personal”).

Stimularea creditului pentru investiții pe termen mediu și lung. Formarea și consolidarea unor exploatații agricole privat-familiale de tip comercial, viabile din punct de vedere economic, este un proces care solicită intervenția creditului pe termen mediu și lung. Creditul pe termen lung contribuie la capitalizarea și, prin aceasta, la consolidarea exploatațiilor prin:

- cumpărarea de noi suprafețe agricole menite să ducă la creșterea dimensiunii medii a exploatației agricole la nivel comparabil cu exploatațiile din țările cu agricultură dezvoltată;
- achiziționarea de animale de rasă;
- achiziționarea de tractoare, mașini și utilaje agricole, mijloace de transport și alte instalații tehnice;
- înființarea plantațiilor pomi-viticole;
- realizarea de construcții agricole, sere, solarii, lucrări de îmbunătățiri funciare, inclusiv capacități de prelucrare, depozitare și comercializare a produselor agricole.

Creditele de investiții trebuie acordate cu diferite perioade de grație, în funcție de durata până la intrarea în exploatare. De asemenea, este necesară stimularea tinerelor familii care optează pentru constituirea unei exploatații agricole.

Asigurarea canalelor de distribuție a creditului în mediul rural. Derularea creditelor pentru agricultură s-a dovedit a fi deficitară din cauza slabei reprezentări în spațiul rural, a instituțiilor bancare.

Derularea creditului pentru agricultură presupune existența unităților bancare cât mai apropiate de destinatarul creditului pentru o mai bună cunoaștere a acestuia, dar și pentru favorizarea transmiterii de informații financiare, de angrenare a micilor fermieri și a celorlalți locuitori din localitățile rurale într-o piață monetar-financiară mai largă. Această cerință poate fi satisfăcută prin cooperativele de credit rurale, singurele instituții financiare rămase în spațiul rural care au o experiență bogată în acest sens, dar care nu au încă posibilitatea creditării corespunzătoare a agriculturii.

X
X X

Apreciem că desfășurarea procesului de reformă în agricultura și dezvoltarea rurală a României a fost și continuă să fie mult mai dificilă decât s-a presupus inițial, iar ritmul reformei se derulează mult mai lent. Caracterul lent al procesului de reformă, indiferent de cauzele care l-au determinat, are repercusiuni negative asupra duratei integrării economice în UE și de realizare a condițiilor de compatibilizare cu structurile acesteia.

Teza de la care trebuie să pornim în diagnosticarea stării de azi a agriculturii, în vederea stabilirii corecte a liniilor strategice, poate fi definită astfel: **tema strategiei o constituie identificarea factorilor care împiedică și/sau frânează (blochează) dezvoltarea rurală în România.** În adaptarea strategiei agricole și de dezvoltare rurală, este necesar să plecăm de la constatarea că agricultura României și spațiul rural românesc nu se află din punctul de vedere al structurilor, randamentelor și gradului de dezvoltare la nivele comparabile cu țările UE. **Agricultura României și spațiul rural românesc privesc, comparabil în timp, se află în anii 1945-1950** (vezi tab.3,4, și 1,2, și 3) , iar, prin consecință, **politicile de susținere a agriculturii trebuie adaptate acestui stadiu.**

România ar face o mare eroare prin acceptarea integrală a setului de politici agricole comunitare care se aplică, în prezent, în țările UE cu agricultură dezvoltată, cu excedente mari de produse agroalimentare și cu un înalt grad de dezvoltare rurală. În această perioadă, așa cum s-a prezentat anterior, cu totul altele sunt problemele agriculturii românești față de problemele agriculturii din UE. Chiar dacă obiectivul economic fundamental al României este compatibilizarea europeană, politicile agricole ale țării trebuie adaptate la cerințele de restructurare și re tehnologizare, care presupun **trecerea de la stadiu de agricultură dominată de gospodăriile de subzistență și semisubzistență la agricultură formată din ferme privat-familiale comerciale performante tehnic, economic și financiar.**

X
X X

Această **schită de intenții** a proiectului de **Strategie de dezvoltare durabilă pe termen mediu și lung al agriculturii și spațiului rural din România** dorim atât să facă parte din **Strategia națională pentru dezvoltare durabilă** cât și o prelungire sectorială a acesteia, extindere și adâncire atât de necesară pentru reușita de ansamblu a programului național de dezvoltare a țării.

DIRECTOR,

Acad. Păun Ion OTIMAN

Secretar General al Academiei Române

22 ianuarie 2008

ANEXĂ

Tabelul 3
Indicatorii producției agroalimentare în UE și România

(€/ha)

Indicatori	România	UE	UE/România
Valoarea producției agricole primare	312	792	2,5
Valoarea adăugată	576	1152	2,0
Valoarea producției agricole finale	888	1944	2,2
Valoarea autoconsumului	462 (52%)	234 (12%)	0,5
Valoarea producției agricole comerciale	426 (48%)	1710 (88%)	4,0
Valoarea producției agricole pe agricultor	2360*	26200	11,1

* Calculat pe agricultor convențional (pe agricultor fizic 780 €).

Tabelul 4
Decalajul producțiilor medii pe ha și animal ale României (1991-2000) și ale Franței

Culturile	România 1991–2000, kg,l	Franța Deceniul	kg/ha l/cap	Decalaj F/RO (ani)
Floarea soarelui	1200	1945–1955	1100	50
Grâu	2600	1951–1960	2700	45
Porumb	3100	1951–1960	2900	45
Struguri	4600	1951–1960	4700	45
Lapte	2700	1961–1970	2800	30

Tabelul 5
**Rezultatele aplicării PAC în Franța (1960–1975)
și ale aplicării politicii agricole autohtone (1990–2005)**

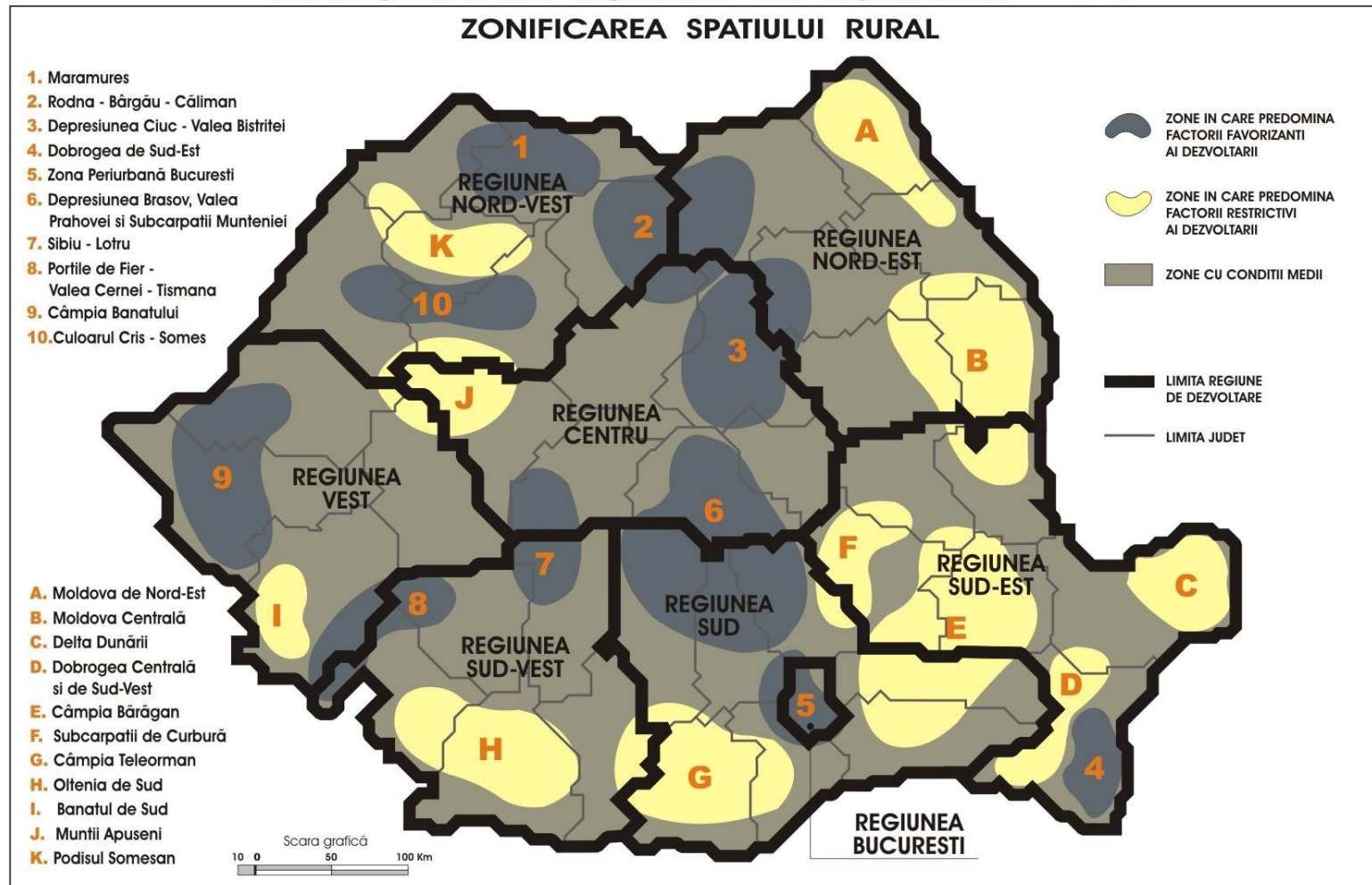
Culturile	UM	UE (F) 1960– 1964	ROU 1990– 1994	UE (F) 1965– 1969	ROU 1995– 1999	UF (F) 1970– 1975	ROU 2000– 2005
Grâu	kg/ha	2700	2600	4000	2600	4700	2500
	%	100	100	148	100	174	96
Porumb	kg/ha	2900	3000	4900	3300	5600	3000
	%	100	100	167	110	193	100
Lapte	l/cap	2100	2300	2800	3000	4500	3100
	%	100	100	133	130	214	155

Tabelul 6
Valoarea finală a lemnului exploatat

Indicatorii	Valoare
Valoare finală România (RON/mc)	290
Valoare finală România (€/mc)	81
Valoare finală UE (€/mc)	261
Raportul RO:UE	1:3,2

DEZVOLTAREA RURALA IN ROMÂNIA

ZONIFICAREA SPATIULUI RURAL

Harta 1 - Carta Verde 1998

Tabelul 7
Structura economiei rurale, %

Ramurile	România	UE
Agricultură	60,5	14,1
Ind. alimentară	15,8	20,5
Tutun	1,7	3,2
Piscicultură	0,1	2,5
Ec. agroalimentară	(78,1)	(40,3)
Ec. forestieră	(6,3)	(8,2)
Ind. extractivă	2,6	4,1
Ind. prelucrătoare	3,1	5,2
Ec. industrială	(5,7)	(9,3)
Agroturism	0,1	4,4
Servicii	9,8	37,8
Total servicii	(9,9)	(42,2)
Economia neagricolă	(21,9)	(59,7)
TOTAL	100	100

Tabelul 8
Structura clădirilor pe materiale de construcții, %

Materialele	Urban	Rural
Zidărie	55	37
Pământ	28	45
Lemn	7	16
Beton	10	2

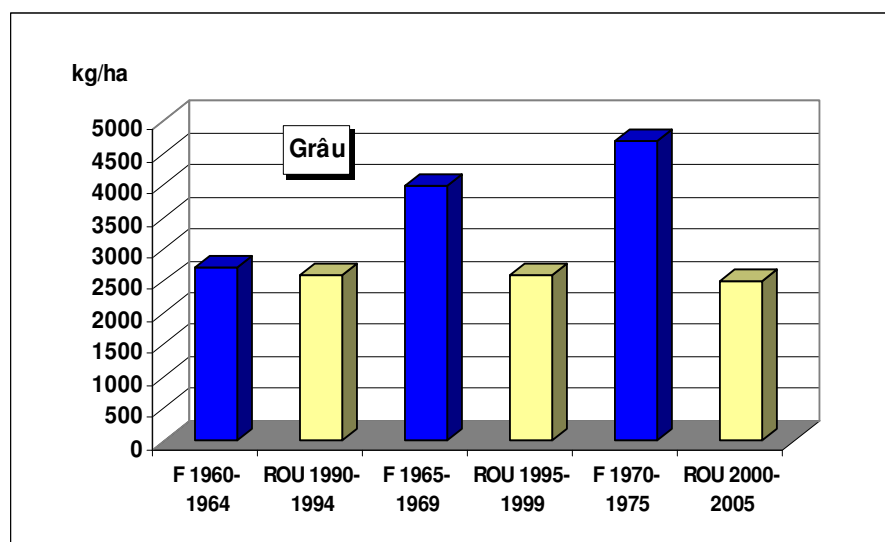

Figura 2. Evoluția producțiilor medii de grâu în Franța (1960-1975) și România (1990-2005)

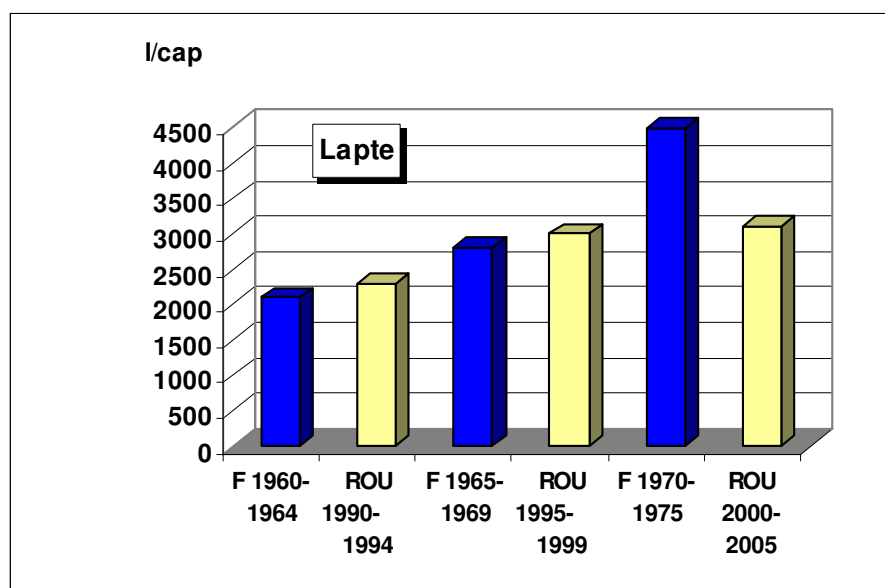

Figura 3. Evoluția producțiilor medii de lapte în Franța (1960-1975) și România (1990-2005)

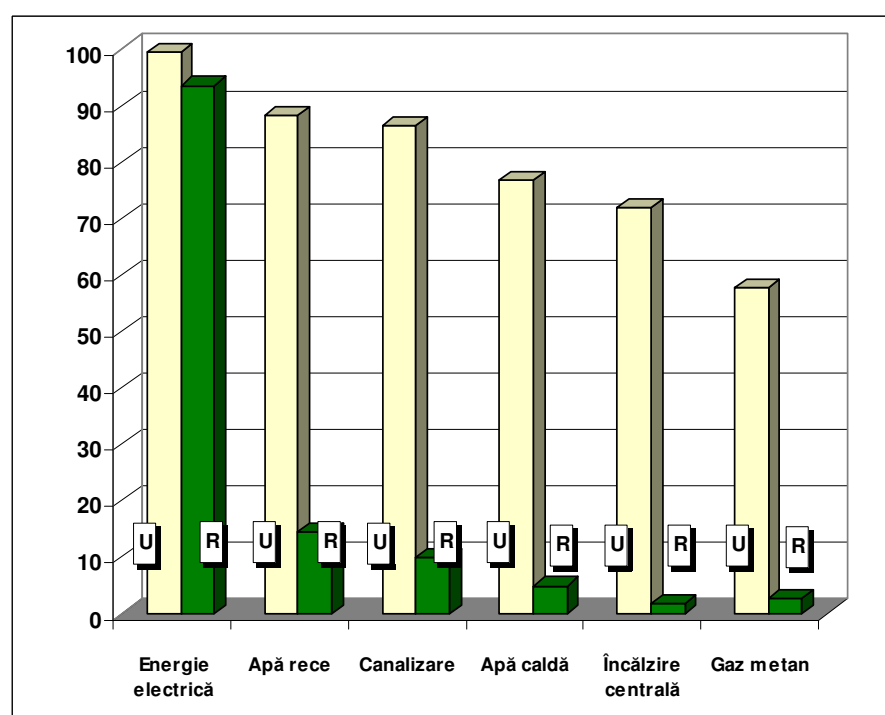

Figura 4. Situația comparativă a echipării tehnice a locuințelor din urban/rural (%)